

# شورش ظفار

و

## نقش ایران

مقدمه :

دکتر علی اکبر ولایتی

نگارش:

محمد جواد آسایش زارچی

ابراهیم نوروزی درونکلا

|                     |                                                                             |
|---------------------|-----------------------------------------------------------------------------|
| سرشناسه             | آسایش زارچی، محمدجواد، ۱۳۳۴ -                                               |
| عنوان و نام پدیدآور | شورش ظفار و نقش ایران / نگارش محمدجواد آسایش زارچی، ابراهیم نوروزی درونکلا. |
| مشخصات نشر          | تهران: عظام، ۱۳۹۴                                                           |
| مشخصات ظاهری        | ۲۰۳ ص؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.                                                       |
| شابک                | ۹۷۸-۶۰۰-۷۸۱۰-۰۱-۹                                                           |
| وضعیت فهرست نویسی   | فیبیا                                                                       |
| یادداشت             | کتابنامه: ص. ۱۹۹-۲۰۳.                                                       |
| موضوع               | عمان-- تاریخ-- جنگ ظفار، ۱۹۶۴-۱۹۷۶ م.                                       |
| موضوع               | ظفار (عمان)-- تاریخ-- انقلاب، ۱۹۶۵ م.                                       |
| موضوع               | عمان-- روابط خارجی-- ایران                                                  |
| موضوع               | ایران-- روابط خارجی-- عمان و مسقط                                           |
| موضوع               | عمان-- اوضاع اقتصادی                                                        |
| شناسه افزوده        | نوروزی درونکلا، ابراهیم                                                     |
| رده بندی کنگره      | DS ۲۴۷/ع۸۵۵۰۱۳۹۴                                                            |
| رده بندی دیویی      | ۹۵۰/۸۳                                                                      |
| شماره کتابشناسی ملی | ۵۴۰۴                                                                        |

### شورش ظفار و نقش ایران

مؤلفین: محمدجواد آسایش زارچی، ابراهیم نوروزی درونکلا

طراح روی جلد: احسان حدیقه سرست

ناشر: عظام

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۴

چاپخانه: گل وردی - قم

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

بها: ۲۲۰۰۰ تومان

ناظر چاپ: علی حاجی باقریان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۸۱۰-۰۱-۹

## فهرست

|                                                   |    |
|---------------------------------------------------|----|
| مقدمه.....                                        | ۵  |
| پیشگفتار.....                                     | ۹  |
| نگاهی اجمالی به وضعیت سلطنت عمان.....             | ۱۳ |
| جغرافیای طبیعی - انسانی - اقتصادی سلطنت عمان..... | ۱۵ |
| موقعیت جغرافیایی، ویژگی طبیعی.....                | ۱۵ |
| موقع - استراتژی بکی عمان.....                     | ۱۹ |
| جغرافیای انسانی، جمعیت و ترکیب نژادی و دینی.....  | ۲۰ |
| جمعیت و وضعیت اقتصادی.....                        | ۲۱ |
| بررسی وضعیت استان الزلف.....                      | ۲۸ |
| جغرافیای طبیعی - انسانی - اقتصادی ظفار.....       | ۳۰ |
| موقعیت جغرافیایی و ویژگی طبیعی.....               | ۳۰ |
| جغرافیای انسانی.....                              | ۳۷ |
| جغرافیا و وضعیت اقتصادی.....                      | ۴۰ |
| مرکز و شهرهای عمده ظفار.....                      | ۴۵ |
| تاریخچه ظفار.....                                 | ۴۸ |
| ظفار در دوران باستان و قبل از اسلام.....          | ۴۸ |
| ظفار در دوران اسلامی.....                         | ۵۰ |
| شورش ظفار.....                                    | ۵۹ |
| فرآیند شکل‌گیری و تکوین شورش ظفار.....            | ۶۲ |
| زمینه‌های سیاسی.....                              | ۶۲ |
| درگیری مسلحانه (عملیات و اقدامات نظامی).....      | ۶۲ |
| عوامل شکل‌گیری و گسترش شورش ظفار.....             | ۷۳ |
| عوامل داخلی بروز شورش ظفار.....                   | ۷۳ |
| عامل سیاسی.....                                   | ۷۳ |
| عوامل اقتصادی.....                                | ۸۰ |

|                                                      |     |
|------------------------------------------------------|-----|
| عوامل مذهبی.....                                     | ۸۵  |
| عوامل خارجی.....                                     | ۹۰  |
| برگزاری کنگره‌ها، تحولات سازمانی.....                | ۹۷  |
| شکست شورشیان ظفار.....                               | ۱۰۷ |
| عوامل تأثیرگذار داخلی در شکست شورشیان.....           | ۱۱۰ |
| برنامه اصلاحی سلطان قابوس.....                       | ۱۱۰ |
| شکل‌گیری ارتش عمان و نقش آن در فرآیند جنگ.....       | ۱۱۸ |
| ره‌اندازی ارتش سلطنت عمان.....                       | ۱۱۸ |
| نقش ارتش در فرآیند جنگ.....                          | ۱۲۱ |
| بررسی سیاست خارجی فعال سلطنت عمان.....               | ۱۲۶ |
| عوامل تأثیرگذار خارجی.....                           | ۱۳۴ |
| بررسی نقش انگلیس.....                                | ۱۳۴ |
| روابط تاریخی عمان و انگلیس.....                      | ۱۳۵ |
| انگیزه‌های انگلیس.....                               | ۱۳۸ |
| طرفداران نظریه حمایت آمریکا از عمان.....             | ۱۴۴ |
| روابط تاریخی آمریکا و عمان.....                      | ۱۴۴ |
| انگیزه و شیوه مداخله آمریکا.....                     | ۱۴۹ |
| نقش و تأثیرگذاری ایران در شورش ظفار.....             | ۱۶۱ |
| روند مداخله ایران در شورش ظفار.....                  | ۱۶۳ |
| چالش‌های ایران در شورش ظفار.....                     | ۱۷۲ |
| چالش با انگلیس.....                                  | ۱۷۲ |
| چالش با اعراب.....                                   | ۱۷۴ |
| گرایش عمان به خروج ایران.....                        | ۱۷۶ |
| تأثیر حضور ایران در ظفار.....                        | ۱۷۷ |
| انگیزه‌های مداخله ایران.....                         | ۱۷۹ |
| تقویت جایگاه منطقه‌ای در چارچوب تامین منافع ملی..... | ۱۷۹ |
| اجرای ژندارمی منطقه در چارچوب استراتژی آمریکا.....   | ۱۸۸ |
| پاسخ به درخواست رسمی عمان.....                       | ۱۹۳ |
| جمع‌بندی.....                                        | ۱۹۴ |
| منابع.....                                           | ۱۹۹ |

## مقدمه

شناخت و آگاهی از سیاست به ولادت عمان هم از آن نظر که عضوی از جامعه اسلامی است و هم از آن جهت که در بنوار کشور ماست، وظیفه‌ای دینی و تکلیفی ملی و ضرورتی است حیاتی برای یافتن راه و روشی اصولی و منطقی و انسانی اسلامی در صحنه تعامل بین‌المللی و روابط بین‌المللی که موقعیت ژئوپلیتیکی منطقه‌ای خلیج فارس بر حساسیت روابط ما با همسایران در منطقه به شدت تأثیر گذاشته است. در همین ارتباط سیاست خارجی و تحریر عمائر جمهوری اسلامی ایران در رفتار با کشورهای منطقه خصوصاً عمان و تأثیر متقابل آن در بعد منطقه‌ای و بین‌المللی به عنوان یکی از موضوعات عمده، توجه دست‌اندرکاران سیاست خارجی کشورمان را به خود جلب نموده است و بر همین اساس نیز دستور مطالعات و بررسی‌هایی نسبت به وضعیت کشورهای منطقه صورت گرفته است.

با توجه به اینکه مشکل ظفار در عمان یکی از مهمترین مسائلی است که در دهه‌های اخیر بحث‌انگیز بوده و باعث درگیری‌ها و مشکلات فراوانی در عمان بوده و ایران به جهت نزدیکی جغرافیایی و قرار گرفتن عمان در آن سوی تنگه هرمز و مشترکات دینی و فرهنگی و پیشینه تاریخی اهمیت خاصی برای این موضوع قائل بوده

و تا حدود زیادی با این امر درگیر بوده است به نحوی که کمک‌های ایران به عمان جهت مقابله با گروه‌های چریکی ظفار و جلوگیری از گسترش کمونیسم در منطقه به عنوان عامل مثبتی در ذهن مردم و حاکمیت عمان باقی مانده و این خود یکی از عوامل توسعه روابط حتی در بعد از انقلاب نیز به حساب می‌آید. هرچند که محمدرضا پهلوی به امر آمریکا و در جهت سیاست منطقه‌ای ایالات متحده در حقیقت به عنوان زاندارم منطقه به نفع حکومت عمان وارد جنگ با شورشیان ظفار شده بود ولی سیاست کنونی جمهوری اسلامی ایران در جهت توسعه حسن همجواری و همکاری منطقه‌ای با عمان می‌باشد. برای بررسی نقش ایران در شورش ظفار و اقدامات آن در مقابله با شورشیان که به رغم برخی رعمانی‌ها نقش بی‌بدیل در سرکوب شورشیان داشته است ضرورت پیدا می‌کند.

سیاست‌های سلطان سعید بن تیمور در ناحیه تعامل با مردم ظفار همراه با فشارهای اقتصادی بر مردم فقیر و آسیب‌پذیر این منطقه از عمان در سال ۱۹۶۲ میلادی سبب بروز شورش گسترده در این استان جنوبی گردید. شورش که با اغتنام فرصت توسط کمونیست‌های مجرب در سطوح گسترده‌ای شروع شد تا آنکه در نهایتاً در سال ۱۹۷۶ با انجام اقدامات اصلاحی توسط سلطان قابوس بن سعید و حمایت دولت‌های خارجی خصوصاً ایران و انگلیس به شکست شورشیان منجر شد.

با توجه به اینکه شورش ظفار در مقایسه با درگیری‌های عمده قرن بیستم و یکم از ابعاد محدودتری برخوردار بوده است و همانند بحران ویتنام شهرت جهانی نداشته، همزمانی این شورش با جنگ ویتنام و به موازات آن تلاش‌های گسترده عمان و انگلیس برای کنترل و مهار شورش سبب گردید تا این بحران تحت‌الشعاع سایر بحران‌های بین‌المللی قرار گرفته و بی‌توجهی قدرت‌های عمده بین‌المللی را در پی داشته باشد. این بی‌توجهی محدود به دوران شورش نبوده است و در فرآیند بررسی آن نیز ادامه داشته است به طوری که امروزه اغلب منابع و اطلاعات منتشره عمدتاً انگلیسی بوده و در اختیار انحصاری انگلیس می‌باشد. بنابراین کمبود منابع و اطلاعات جهت‌دار یکی از مشکلات

جواد آسایش زارچی و ابراهیم نوروزی درونکلا) با توجه به سابقه فعالیت در سفارت جمهوری اسلامی ایران در عمان به بررسی موضوع همت گمارده‌اند.

به هر حال کمک‌های ایران به عمان در مبارزه با شورشیان ظفار که منجر به حفظ حاکمیت این کشور و سرکوب شورشیان گردید تأثیر عمیقی بر وجدان دولت و مردم عمان برجای گذاشته و پیوند ناگسستی در روابط میان دو کشور برقرار ساخته است به طوری که همزیستی میان دو ملت به عنوان الگویی برای حسن همجواری در منطقه محسوب می‌گردد. علاوه بر این استراتژی در تأمین صلح و ثبات منطقه‌ای در چارچوب همکاری و تعامل با سایرین با بهره‌برداری از تاکتیک برقراری روابط خوب و برابر با تمام همسایگان و پرهیز از نزدیکی و دوری بیش از حد به یکی از آنها با ماهیت ابتکاری و موازنه‌گر به صورت یک واقعیت کلیدی در تعاملات سیاسی-امنیتی مدرن منطقه‌ای سبب گردیده است تا تأثیر جمهوری اسلامی ایران با این کشور در مقایسه با سایر کشورهای منطقه از آسیب‌پذیری کمتر و ثمره باثبات‌تری برخوردار باشد.

امید است این نوشتار که مسئله ظفار در سلطنت عمان را به نحو دقیقی مورد بررسی قرار داده است مورد استفاده عاقلان و دست‌اندرکاران روابط ایران و عمان قرار گیرد.

دکتر علی اکبر ولایتی

۱۳۸۸/۸/۲۷

## پیشگفتار

سیاست‌های سرکوبگرانه سلطنت پهلوی در طول دهه‌های ۱۹۴۰، ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ بوده است که به شکست کمونیسم منجر گردید. جنبش ظفار در زمره یکی از شورش‌های عمده مسلحانه کمونیست‌ها در دهه‌های ۱۹۴۰، ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ بوده است که به شکست کمونیسم منجر گردید. دولت‌های غربی این پیروزی را به دلیل تضعیف ایده تاریخی اجتناب‌ناپذیری شکست انقلاب کمونیستی امر مطلوبی تلقی نموده‌اند.



شورش ظفار در مقایسه با درگیری‌های عمده قرن بیست و یکم از ابعاد محدودتری برخوردار بوده است و همانند بحران ویتنام شهرت جهانی نداشت، همزمانی این شورش با جنگ ویتنام و به موازات آن تلاش‌های گسترده عمان و اندلس برای کنترل و مهار شورش سبب گردید تا این بحران تحت الشعاع سایر بحران‌های بین‌المللی قرار گرفته و بی‌توجهی قدرت‌های عمده از جمله آمریکا، روسیه و فرانسه به آن نیز ادامه داشته است به طوری که امروزه اغلب منابع و اطلاعات منتشره در خصوص شورش ظفار عمدتاً انگلیسی بوده و در اختیار انحصاری انگلیس می‌باشد. بنابراین ضعف منابع و اطلاعات و جهت‌دار بودن اطلاعات موجود یکی از مشکلات اساسی در روند انجام این مطالعه بوده است.

در خصوص اهمیت این گفتار باید خاطر نشان ساخت، با افزایش نقش عمان در ثبات منطقه‌ای و تبدیل آن به خوان یک فاکتور قابل توجه در حل بحران‌های پیچیده، الگوپردازی از روش عمان در رویکرد شورش ظفار با تحلیل استراتژیکی و مدرن به واسطه ارزش تاریخی آن می‌تواند به عنوان تجربه‌ای مفید جهت مقابله با بحران‌های مشابه منطقه‌ای در اقل سا زمانی که خلیج فارس از جایگاه مهمی در امور بین‌المللی برخوردار است به کار برده شود. تعداد قابل توجهی از افراد و دست‌اندرکاران خواهان الگوی پردازی از مدل سلطان قابوس در پیروزی بر شورشیان و فراگیری درس‌های تاریخی از جنگ عمان می‌باشند.

ارائه هرگونه تحلیل سودمند و کارآمد از چگونگی نضج و شکست شورش ظفار نیازمند بررسی وضعیت خرد و کلان عمان بر اساس شرائط و مقتضیات زمان بروز شورش و همچنین اقداماتی که در راستای مقابله با آن انجام شده

در چارچوب جغرافیای عمومی و سابقه تاریخی آن اختصاص یافته است. در فصل دوم چگونگی شکل‌گیری شورش ظفار در دو قالب بسترهای اجتماعی بروز آن و همچنین پروسه‌های نظامی و عملیاتی آن مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل سوم با توجه به بروز این شورش گسترده در قالب عوامل مختلف داخلی و خارجی زمینه‌های شکل‌گیری این شورش و نقش هریک از این عوامل در تشدید آن را مورد کنکاش قرار داده است. علاوه بر این در این فصل ساختار سازمانی شورشیان در قالب برگزاری کنگره‌های چهارگانه که در ابتدا، برگزاری آن سازمان شورش دچار افول و صعود می‌گردید مورد مذاقه قرار گرفته است. سپس عوامل شکست شورشیان ظفار در قالب تلاش‌های داخلی سلطنتیان قایل در محورهای توسعه وضعیت اقتصادی و گسترش روابط خارجی و نیز نقش قدرت‌های تأثیرگذار بین‌المللی از جمله آمریکا و انگلیس مورد بررسی قرار گرفته است. موضوع ارتش سلطان و روند رشد و تبدیل آن به ارتشی با توانایی فعلی و رمزی شورش بین سال‌های ۱۹۶۳-۱۹۷۶ و چشم‌انداز فعالیت‌های آن در چهار محور شورش ترسیم خواهد شد. در فصل چهارم نقش ایران در شورش ظفار و اقدامات آن در مقابله با شورشیان که به زعم برخی از عمانی‌ها نقش بی‌بدیل در سرکوب شورشیان داشته است مورد بررسی قرار گرفته است.